

S O K F É L E.

XXXVIII szám Béts. September 11-dikén. 1832

A' politizáló Abdera.

Abderában minden politizált. Az iskolai 's egyházi katedrák, a' játékszinek', 's kávéházak' hősei az időszellemét harsogták. Az orvos a' betegérverése egyenetlenségéből vévén alkalmatosságot, az ország terheinek egyenetlen felosztásáról 's az *égalit-éről* elmélkedett. A' sebész kristélyt szeretett volna beadni az egész constitutionnak, legalább annak tyúkszemeit levágni óhajtá. A' tsizmadia — horresco referens — kerek székén a' jelenkor szellemétől illetve esedező levelet írt az ország gyűléshez, hogy *Nemzeti Congressus Tsizmediájának* neveztethessék; a' szabó harlekin sapkákat készített, mellyekre vagy a' *nemzet* nevét mérő serpenyővel, vagy a' *kormány-ét* királyi páltzával, varrta. Egyik minden reformnak ellene volt, 's ellenek minden reformistáknak, a' harmintzkettős 's százas számokban vetvén meg lábát; másiknak semmi se tetszett a' mi régi, 's fájlalta nemzete vakságát, 's elmaradását. — Sőt többre mentek. Mert Liberalisok 's Royalisták, Whigek és Toryk, Pedristak 's Miguelisták nemtsak ellenkező vélekedésben voltak az ország igazgatásáról, hanem gyakran ökölre is szálltak egymás ellen. Whig borbély műhelyben nyakmetszéstől félhetett a' szakállas Tory; 's a' royalista adós gyakran megugratta a' pénztét visszakérő liberalis hitelezőt. A' miguelista kotsis döztögős úton hordozta a' pedrista utazót, 's — ha tsak módját ejthette — ülését a' hátsó tengelyre tsinálta. Az éjjeli ór *ki vagy-jára* politikai vélekedést kellett kinyilatkoztatni, melynek rendszeren reggelig tartó börtönbeülés lett következése.

Toldalék a' M. Kurirhoz.

Justo milieu - t csak a' talyigás ló tartott! — A' kormány jól látta szegény Abderája sinlődését; de - talán magától kiépül - gondolá, 's a' gyógyítást halogató. Azonban a' ragadó nyavalya mind inkább harapódzott, 's terjedve erősödött. Már az *éljen a' szabadság, le a' kórmánnyal!* 's *éljen a' kormány, le a' szabadsággal!* a' palota ajtajában hangzának. „Uraim! — szöll ekkor egy Tanácsos — Abdera mindég rosszszabbúl érzi magát; paroxismusai hagymázzal járnak; féltő, hogy végképen meg tébolyodik. Hiszem ugyan, hogy egy hathatós érvágás észére hozná a' bódultat: de ez a' gyógyítás bátor és okos betegeknek való. Gyógyítsuk mi ezeket az embereket *homoeopathice*: ez a' cura úgy is módi, 's már csak ezért nagy részek bizni fog benne. Világosabban szöllok: Mi zavarta meg az Abdaritaiak fejét? — nem de a' temérdek külömböző Újságok szakadatlan olvasása-e? Be kell záratnunk az újságíró hivatalokat; az az: engedjük meg minden külföldi újságok szabad behozatását; sőt állítsunk bent a' hazában több újságíró hivatalokat, különös figyelemmel lévén arra, hogy a' redactorok minél szabadabban 's oktanabbúl politizálhassanak. Tudom én majd, kiknek kell új privilegiumokat osztogatni! — Így elundorodik Abdera a' politizálástól, — 's ez az első; az újságírók, mint az éhes sáskák, feleszik egymást, — ez a' második; és mi ismét ott leszünk a' hol vólunk, — ez a' harmadik: 's ezekre kell törekednünk!“ — *Dictum, factum*. Abdera meggyógyult! — — Szegény újságírók!! — — —

Nemki Demit.

L a s - C a s a s.

Ez a' köz tiszteletre és szeretetre méltó férjfiú esmeretes mindenek előtt, mint egy elnyomtatott nép-

nek jöltévő Attya. A' következő néhány sorok talám nem okoznak unalmat az ötet betsülőknék, midőn ezen jó lelkű ember-barátot emlékezetekben megújítják. — Minekutánna Pizarró Hispániolábamegérkezett: az a' szomorú tudósítás esik értésére, hogy Las-Casas halálos betegségben fekszik. Ő mindjárt sietve ment a' jámbor öreghez, 's ott találja Davila Consalvot, a' ki a' legnagyobb hűséggel apolgatta jöltévőjét, mivel hajdan az ő életét a' végső veszedelemből kiragadta.

A' nyavalyákkal küszködő öreg új életet érzett magában a' Pizarró látására, az örömnék sugárai világoztak ortzáin, melyekre a' fájdalmak és az idő mély barázdákat ástak. Nyájasan terjesztette ki hájadt karjait, és így szóllott: Mindjárt az Ístennél lesznek már Pizarró! annál az Ístennél, a' ki mindnyájunkat teremtetett, hogy egymást szeressük, és az élet nyomorúságai közt költsönösön segítsük. Lássd Pizarró! mely vidám ortzával 's ki derült homlokkal várja a' halált az olyan ember, a' ki meg van győzttetve a' maga ártatlansága felől, és ezt mondhatja: Én egész életemben egy embernek sem fatsartam ki könnyeket szemeiből. Nézzd! millyen félelem nélkül nézhetek szemeimmel az ég felé minek előtte azokat bé fognák! Millyen bizodalommal terjeszthetem karjaimat az én Atyám felé, ki a' magasságban lakozik. Meg hallja ő utolsó sóhajtását a' maga erőtelen, de nem bünös szölgájának, a' kinek tsendesen dobog érzékeny szíve kebelében. Soha sem látták ezek a' szemek a' nyomorúttak könnyhúllatásait, hogy azokkal együtt ne keseregtek volna; ezek a' karok nem terjeszkedtek külömben ki, hanem ha az ügye fogyottaknak segedelmet ajánlottak. Én úgy tselekedtem embertársaimmal, mint a' Mennyei Atya kívánja. Óh Pizarró! én azt kívánom, hogy légyen néked is egykor oly tsendes ha-

lálod, mint az enyim. Ígyekezzél, hogy megérdemeld azt, az Ígazság és emberi szeretet által.

Az ő szavainak érzékeny és felindító hangja, a' tiszta lelki esméretnek, 's a' valódi kegyességnek az az eleven elő adása, mely ezen beszédet lelkesítette, az ő már alig pislogó szemeinek bádjadtt tekintete, mely azt késérte, megrázkódtatták a' kemény szívű Pizarrót, a' ki egyébaránt nem egy könnyen illetődött volna meg; meg szoritotta a' Las-Casas kezeit, 's így szóllott elragadtatva: „Óh! leg jobb Atyám! tsak addig élj, hogy szemmel látott tanúja légy annak, hogy én a' te felséges példád szerént fogok tselekedni.“

Las - Casas ezután Alonzo felől kérdezősködött; ez a' fiatal Spanyol az Új Világ hódóltatóival hajókáza el; és örömmel veszi azon tudósítást, hogy az elhagyván a' Pizarró zászlóját az Amerikaiakhoz ment által. Az öreg meg ditsérte ennek tselekedetét 's szóllott egyszermind valamit a' Spanyoloknak az ügyefogyott Indusokkal való embertelen magok viseletéről; azután igen tüzes indulattal és érzékeny rész vétellel beszélt az emberiségnek megsértett jussairól 's több effélékről.

(Folytatása következik.)

Jobb valaha mint soha sem.

Öröm — özön borítja el minden igaz hazafi belseit, midőn a' nemzetiségnek lángja, a' hajdaniságnak éretlen előitéletiből háromló elvektől megszökött eddigleni keverékes zengzetű létünket már már hamvasztandja, és a' nemzeti fejledezésnek bimbóit környéköző szoros korlátjain keresztül törve, nem tsak egygyes lakokba, hanem nagyobb körökbe is, tulajdon hevét érezteti, 's annak keletkezésit tetemesíti. Egyedül ez által tör-

ténhetik, hogy nemzetünk azon kötelességit, mellyből létinek legfőbb esmértető jeleit láthatni, más Nemzetek szerint gyakorolja, és tsinosbulását előbbre lépteti. Így tehát, ha a' nyelv teszi a' Nemzeteket ez — vagy amazokká, és ha a' Nemzeteknek, első támadása zsengeiben, azon nyelvet, mellytől neveztetnek külömbözésül felvenni illő és szükséges; akkor hoununk most ünnepli ama századoktól feledékenység lepte másodszori születése napját. Jó szívvvel vegyük tehát szomszédinknak szerentszésöket! Azonban mégis fájdalommal tapasztalhatni, — hogy most, midőn sok érdemes hazafiak, mézet gyűjtő méhekként fáradoznak kedves nyelvünknek előmozdításán, így sóhajtnak fel némellyek: Jaj késő már a' magyar nyelvet tanulni kezdeni, eddig kellet volna! — Igaz, hogy jobb lett volna ezelőtt, de mit tehetünk róla, hogy a' mi előre nem tekintett eleink, azt gondatlanul el mülaszták, 's mi éppen azért igyekezzünk pótolni hibájokat. — Ama ditsőült Ányánk Mária Therésia, örökségéért, életeket megvető, 's véreiket özönözni nem szánó Magyaraiért, Latánul meg tanúlt; szint olly örömet tanult volna kedvekért magyarul, ha azoknak ajkaikon ez, nem pedig amaz divatozott volna. — Azért, hogy eleink nyelvünk eránt olly hidegvette kedvűek voltak, ne legyünk mi hasonlók, hanem minden erőnkéből támogassuk szunyadozásba únt nyelvünket, külömben egynehány esztendők múlva tsak úgy fognak a' históriák emlékezni rólunk, mint Babylon tornyáról, hogy az valaha állott. — Ha későn ébredünk is fel tsak ugyan jobb valaha, mint soha sem.

Juhász Pál.

Kérdés: Mi módon lehetne a' magyar nyelv helyesírását minden Európai nyelvek orthographiájánál tökéletesebbé, szóval, legtökéletesebb orthographiává tenni?

Felelet: 1.) Az első lépés, melyet ezen nagy és ditső tzélnak elérésére kellene tennünk az lenne, hogy betűink közül nyoltz kettősöket (ikerekeket) kiírtanánk, 's helyettek egyes betűket vennénk fel, de a' melly egyes betűk első tekintetre azonnal szemünkbe tüntetnék: „mitsoda betűkből olvadtak egybe.“ P. o. a' *gy* = dj-ből; az *ly* = lj-ből; az *ny* = nj-ből; a' *ts* = ts-ből; a' *ty* = tj-ből; a' *tz* = tz-ből. — Ésigy a' dj, lj, nj, ts, tj, tz betűket egy jelbe kellene összeolvasztani, 's úgy kiformálni. Az *sz* és *zs* kettősök ugyan; de nem két betűből olvadtak egybe; hanem az *sz* = a' z betűnek úgy szölván tsak vékonyított vagy sziszegő kimondása, valamint a' *zs* = az s betűnek vastagabb hangú kimondása.

2.) Második lenne az: hogy minden igaz Magyar venné fel, — nemzeti nyelve tökéletesítését hazafiúi kötelességből szeme előtt tartván, — elevül, vagy ha talám ezt jobban értik, principiumúl. „*Nem ki, de mit?*“ az az: nem az a' kérdés, ki írta? hanem: mit írt? 's ezen gondolatból indulván ki, ne törekednék a' ditső tzélna teendő első lépést gántsolni! — Mert míg a' mostanában feltalált *ditsvagy* uralkodó planétája nyugben tart bennünket; míg nálunk a' szónak is külön külön vallása lesz (ájtatos, áhétatos, áhítatos 's a' t. 's a' t.); míg a' sohonnai cs, cz, 's a' tős gyökeres keleti magyar eredetű ts, tz ellenfelekre osztja Íróinkat; míg mindenki kedve szerént, 's a' nyelv természetére semmit sem ügyelvén, faragtsálja az új szokat, mellyeket tsak maga ért: addig ugyan, ha mindjárt az újonnan feltalált ánglus vas gözladikkal, — mellynek pedig vasteknőjét még az ártalmas furdants bogarak és férgek sem furdalhatják keresztül, — próbálnánk is literaturánk kereskedő terhelt hajóit a' tudományok vizén előre vontatni, — Isten úgy tartson — nem boldogúlunk mi!

Az első lépés, a' mint mondám, lenne az ikerek betűk kiirtása. Mennyi zűrzavart okoznak ezek a' kettős betűk a' magyar helyesírás meghatározhatóságában — minden Író sőt Olvasó is jól tudja. Vannak ugyan még ezen kívül több helyre hozni valók is a' magyar írásban, de a' mellyek a' kettős betűk kiirtásához mérve, — tsekélységek. Most csak erről szözlünk.

Nem gondolná az ember, melly nagy számmal legyenek nyelvünkben a' kettősök vagyis a' lágyított és erősített hangok. P. o.

1. *Fatytyú rózsagyökér nyoltz szál is van telyes egy sints.*
2. *Nints petsenyénk, de hiszen lesz Bányai gesztenye sülve; Mellyre pedig tsúsz a' tiszta Szerednyei bor.*
3. *Hozz az Atyádnak négy krajtzáron Józsi tseresznyét.*

De hogy még világosabban kitessek, melly nagy legyen a' kettősök száma nyelvünkben, ha így öszve nem keresgéljük is azokat, mint im az itt felhozott példákban látszhatnak: itt következnek a' természeti históriában előforduló állatok magyar neveik közül sokak, distichonokba foglalva.

(A' kettősök dült betűkkel szedettek.)

Emlősök.

Matskamajom, tzerkóf, mongótz, hangyász, pelye, hörtsök, Patkány, potz, tziškány, vizsla, szelindek, agár. Nyest, hölgy, és petymeg, tzoboly, ugrány, matska, menyét, nyusát, Szarvas, tzebra, bivaly, nyértz, kutya, ketske, számár. Tölsérorru lidértz, disznó, babiruszsza, oroszlán, Párdutz, szárnyasegér, pézsma, tzeitke, malatz.

Szárnyas állatok, vagy Madarak.

Örgébits, harkály, fajdtyúk, gödény, keretsén, strutz, Tsúvik, vértse, fakúsz, kánya, patsirta, harisz, Tsatskamadár, seregély, tsalogány, szántóka, aranybegy, Gyöngytyúk, fetske, sirály, szártsa, tsitsörke, fogoly, Tyúk, fätzán, szajkó, kanakútz, ölyv, gerlitze, sólyom, Lotska selyem farkú, tsóka, tsakó, keselyü.

*Tsíz, tenglitz, sármány, pinty, libutz, tsinke, veresbegy,
Hattyú, rétze, karoly, pułyka, szalonka, bagoły.*

Úszomászók.

*Tsúsz mász a' kigyó, szalad a' gyék, nyög ha varangyok,
Sárkány és legyian, mind gyepi béka leső.*

H a l a k.

*Kárász, ponty, menyhal, pántzélós, tergelye, butzko,
Sérész, görgötse, koltý, száp, tsuka, jász, ketsege.
Tzompó, pörölyhal, pisztráng, szárdella, tomolykó,
Bítskahal és szemling, tzápa, galótza, lazatz.
Zsibbaszó görtshal, korhány, durbants, potosz és koltý,
Pörölyhal, nagyagyú, küsz, tasza, hartsa, gadóts.*

B o g a r a k.

*Orrszarvú tserebüly, dermeszt, atsa, tsimbe, kabótza,
Muslitzá, légy, pötsik, hangya, falangya, kaszás.
Kártékony furdants, virmász, kollants, tipoly, eszlény,
Szöktsér, moly, tsotán, trágyabogárka, tsimaz.
Úszka, bögöly, fürkés, szúnyog, fátyolka, gyümöltsmoly,
Zsúszok, százlábú, szötske, szalonnabogár.
Pintzebogár, hernyász, kérész, leveléske, fenyőszú.
Tzintzúr, tsajka, darázs, hangyalesöke, bagóts.*

F é r g e k.

*Spongyia, nájsz, kagyló, örvényke, habarnitza, metely,
Foldi giliszta nadály, szilla, piótza, parány.*

Az itt előszámlált 185 állati nevekben 214 kettős betű fordul elő. Ha tehát ezek helyett egyes betűink volnának ennyivel lenne rövidebb az írásunk; de ez még legtsekélyebb indító okaink közzül, mellyek bennünket a' kettős betűk kiirtására, 's helyettek egyesek felvételére bírhatnának. — Erről másszor többet.

R o j t e t t s z ó.

Semmi dolog nintsen nálam nélkül, ha utolsó
Két bétüm ált élted sokszor; fordítva viselsz majd.

Megfejtés: a' XXXVII Szám. Zseb.